

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 18 (Ekim/October 2024), s. 220-234.

Geliş Tarihi-Received: 27.09.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 29.10.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.239

Toplum Bağlamında Değerler Eğitiminin Önemi

The Importance of Values Education in the Context of Society

Mustafa ASLAN*

Elvan GÖKÇEN**

Özlem KEKİL***

Öz

Değerler, bireylerin davranışlarını şekillendiren soyut kavramlar olup, toplumsal düzen ve huzurun sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Değerler eğitimi ise, çocukların sosyal, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlayarak, iyi değerlere sahip bireylerin yetişmesini ve bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, toplumda değer kavramının yerini belirlemek ve katılımcılarla yapılan görüşmelerde en çok önemsenen değerler, en çok yitirilen değerler, bu kayıpların sebepleri ve değerlerin tekrar kazanılması için yapılması gerekenleri incelemektir.

Araştırma, Şanlıurfa'nın Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü ilçelerinde yaşayan 75 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın modeli nitel olup, olgu bilim deseni (fenomenolojik desen) kullanılmıştır. Katılımcılara, değer kavramı, en çok önemsedikleri değer, toplumda en çok yitirilen değer, bu kayıpların nedenleri ve yitirilen değerlerin nasıl tekrar kazanılabileceği sorulmuştur.

Araştırma sonuçları, toplum içinde değer kavramının "kıymet, öz-saygı, kural, duygu" olarak algılandığını ve en çok "saygı, adalet, dürüstlük" değerlerine önem verildiğini göstermiştir. En çok yitirilen değerler ise "adalet, sevgi, dürüstlük" olarak belirlenmiştir. Değerlerin yitirilmesinde en etkili faktörler "teknolojik gelişmeler ve iletişim araçları, çağın yaşam şartları, çevre" olarak bulunmuştur. Kaybedilen değerlerin kazanılmasında en etkili yöntemler "eğitim ve öğretim, bilinçli çocuk yetiştirme, model olma" olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Değer, toplum, birey.

Abstract

Values are abstract concepts that shape individuals' behaviors and play a critical role in maintaining social order and harmony. Values education aims to contribute to children's social, mental, and moral development, fostering individuals with strong values and ensuring these values are passed on to future generations. In this context, the purpose of this research is to determine the place of the concept of values in society and to examine the most valued and

* Dr. Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, e-posta: mustafaaslan63@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2373-2768.

** Dr. Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, e-posta: egokcen@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3542-6784.

*** Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, e-posta: ozlemdirlik@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2516-5066.

most lost values, the reasons for these losses, and what needs to be done to regain these values through interviews with participants.

The research was conducted with 75 people living in the Eyyübiye, Haliliye, and Karaköprü districts of Şanlıurfa using a semi-structured interview form. The research model is qualitative, utilizing a phenomenological design. Participants were asked about the concept of values, the values they consider most important, the most lost values in society, the reasons for these losses, and how these lost values can be regained.

The research results show that the concept of values in society is perceived as "worth, self-respect, rule, emotion," and that the values of "respect, justice, honesty" are the most valued. The most lost values were identified as "justice, love, honesty." The most influential factors in the loss of values were found to be "technological developments and communication tools, living conditions of the era, environment." The most effective methods for regaining lost values were evaluated as "education and training, conscious child-rearing, being a role model." It was emphasized that schools should place more importance on values education and that families also have a significant role in values education by serving as role models for their children.

Keywords: Value, society, individual.

Giriş

Değerler bireyin davranışlarına şekil veren tutumlarını belirlemede etkili olan soyut bir kavramdır. Geniş çaplı bir tanıma sahiptir. Karakter eğitimi ile değerler eğitimi birbirinin yerine kullanılabilir. Türk Dil Kurumu tarafından değer kavramıyla ilgili tanımlar yapılmıştır. Değer "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet veya bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" olarak ifade edilmektedir (TDK., 2022). Kan (2010), değeri kişinin yargısı veya ölçümü olarak tanımlamakta "örneğin, iyilik ve güzellik bir değer iken kötülük ve çirkinlik ise, kötü değerlerdir" ifadesini kullanmaktadır.

Değerler, sosyal yaşamın düzeni ve toplumsal yapının ayakta tutulması için gerekli ahlaki hislerden oluşmaktadır. Bu bağlamda değer, bireylerin ve kültürlerin bir problem durumunda veya günlük yaşamda karşılaştıkları durumlarda nasıl bir karşılık verileceğini belirleyebilir. Kulaksızoğlu ve Dilmaç (2000) bireylerin, grupların ve farklı kültürlerin değerlerini öğrenerek onların tutum ve davranışlarının büyük ölçüde tahmin edilebileceğini söylemişlerdir. Değerler bireylerin davranışlarını etkilediği gibi toplumun bir problem durumuna vereceği cevabı da etkileyebilir.

Altan (2011) değerler eğitimi için, uzun vadeli hedefin, toplumda gittikçe artan bir problem durumuna gelen ahlaki, etik ve akademik sorunların çözümüne yardımcı olmak, dünyamızın güvenilirliğine ve yaşanabilirliğine katkıda bulunmak olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda ileride toplumda söz sahibi olacak çocuklara kazandırılacak değerlerin toplumsal yapıyı etkileyebileceği, toplumda düzen, adalet ve huzurun oluşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Değerlerin özelliklerinden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Kaltsounis, 1987; MEB, 2005; Quisumbing ve Leo, 2005; Kasapoğlu, 2015):

- 1-İçsel bir güç olarak bireyin davranışını etkiler.
- 2-Hayatın ikilemi karşısında karar vermeyi kolaylaştırabilir.
- 3-Toplumun veya bireylerin kabul ettiği birleştirici kavramlardır.
- 4-Bireysel gerçekliğin algılanmasını ve yorumlanmasını etkileyebilir.
- 5-Davranış kontrolünü etkinleştirir.

6-Çeşitli faktörlere ve kişilere bağlı olarak zamanla değişebilir.

7- Bireylerin veya toplumların istek ve hedeflerini temsil eder.

8-Duygu yüklü olup, düşünmeyi, anlayışı geliştirir ve davranışları yönlendirir.

9-İnsan kişiliğinin etik, sosyo-ekonomik, bilişsel, politik, fiziksel, dinsel, estetik gibi çeşitli boyutlarını içerir.

Toplum teknolojik anlamda ilerlemeler yaşanmaktadır fakat değerler konusunda aynı ölçüde ilerlemelerin gerçekleşmediği söylenebilir. "Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi" başlıklı makalede modern eğitimin, özellikle internet teknolojisi gibi yeni gelişmelerin etkili olduğu alan müfredatında yapılan değişiklikler ve eklemelerin, teknoloji dünyasındaki teknolojik gelişmelere uyum sağladığı ancak günümüz toplumunda büyük çaplı sosyal değişimlerin ihmal edildiği belirtilmektedir (Kenan, 2004).

Toplum, değerler konusunda gerekli hassasiyeti gösteremez ve yok sayarsa zamanla değerler kaybolabilir. Gençlik eğilimlerinin kötüleşmesi: şiddet ve saldırganlık, hırsızlık, otoriteye saygının azalması, akran zulmü, kopya, kötü dil/argo kullanımı, erken cinsel gelişim ve cinselliğin kötüye kullanılması, önyargı, artan benmerkezcilik ve azalan sosyal sorumluluk, alkol ve uyuşturucu kullanımında artış, intihar davranışı, aile yapısının zayıflaması ve kitle iletişim araçlarının yıpratıcı faaliyetlerinden dolayı okulları ve ebeveynleri değerler eğitimi kabul etmeye zorlamaktadır (Lickona, 1991 akt; Meydan, 2014).

Değerler ancak yıllarca yaşatılarak ve insanlar tarafından korunarak sonraki nesillere aktarılabilir. Düzenli sosyal yapının sürekliliği, toplum üyelerinin iyi değerleri paylaşması ile ilgilidir (Kan, 2010). Bu bağlamda değerler okullarda eğitim olarak verilmekte, çocukların olumlu ve iyileştirici değerleri benimsemesi ile ileri nesillere aktarılması istenmektedir. Eğitim kurumlarının genel hedeflerine bakıldığında çoğunun vatanseverlik, temizlik, sağlık, organizasyon, adalet, yaratıcılık ve girişimcilik gibi birçok değeri bünyesinde barındırdığı belirtilmektedir (Akbaş, 2008).

Değerler bireyin temelde kimliğinin çekirdeğidir. Bireyin yaşamını etkilediği gibi toplumu da etkilemektedir. Toplumda rahat ve huzurlu bir yaşam için gelecek nesillere hoşgörü, dürüstlük, alçakgönüllülük, şefkat, saygı, sorumluluk, barış, sevgi, iş birliği gibi değerleri aktarmak gerekmektedir. Bu bağlamda değerler, bireyin ve toplumun ilerlemesini, insani ilişkilerin güçlenmesini ve devam etmesini sağlayabilir. Değerler ruhumuzun derinliklerinde yer alarak, geçmiş deneyimlerimizi yansıtır ve bundan dolayı hayat boyu davranışlarımızın, dünyaya ve çevremizdeki insanlara verdiğimiz yanıtın temelini oluşturabilmektedir (UNESCO, 2010).

Çocukların değerlerini kazandığı ilk süreçler genellikle, ailesi ve okulda geçirdiği zaman diliminde gerçekleşmektedir. Okullarda eğitim sürecine dâhil edilen değerler eğitimi ile çocukların gelişimlerine ve topluma faydalı bireyler olmasına katkı sağlanacağı söylenebilir. Eğitimde olumlu değerlerin kazandırılması dünyada barış ve huzurun olduğu bir ortamın oluşması için önemlidir. Değerler, organize bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Kan, 2010). Değerler eğitiminin çocukların sosyal, zihinsel, duygusal ve ahlaki gelişimlerine etkileri üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Okullarda yapılan değer eğitimi araştırmalarının en büyük etkiyi öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde yaratması beklendiği ifade edilmektedir (Güçlü, 2015).

Eğitim boyunca; öğrencilerin yalnızca zihinsel ve psikomotor kazanımların verilmesi, toplumu oluşturan bireylerin değerlerini, tutumlarını vb. duyuşsal kazanımları

elde edememelerine neden olabileceği vurgulanmaktadır (Yazıcı, 2006). Bu bağlamda duyuşsal kazanımların elde edilmesi için okullarda değerler eğitime yönelik faaliyetlerin planlanması ve artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türk Milli Eğitim Temel Kanunu başında Milli Eğitimin amaçları sayılırken ahlaki ve manevi değerlere sahip, dengeli ve sağlıklı bir kişilik ve beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu karakterine sahip insanların yetiştirilmesinden bahsedilmektedir (Ekşi, 2003: 80 akt; Yazıcı, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için değerler eğitime yönelik ders müfredatlarının güncellemesine yer vermiştir.

Sosyal bilgiler dersi kapsamında 2005 yılında müfredatta kullanılan değerlerden bazıları; aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB, 2005, akt; Kan, 2010).

Tablo 1. İlköğretim 6. Sınıf Üniteleri ve Doğrudan Verilecek Değerler (Kan, 2010).

Üniteler	Doğrudan Verilecek Değer
Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Bilimsellik
Yeryüzünde Yaşam	Doğal Çevreye Duyarlılık
Ülkemizin Kaynakları	Sorumluluk
Ülkemiz ve Dünya	Yardımseverlik
İpek Yolunda Türkler	Kültürel Mirasa Duyarlılık
Demokrasinin Serüveni	Hak ve Özgürlüklere Saygı
Elektronik Yüzyıl	Çalışkanlık

Tüm insanlığın genel olarak temel değerleri paylaştığı tespit edilmiştir (UNESCO, 2010). Birçok toplumda kabul edilen ve yıllardır korunan genel (evrensel) değerlere baktığımızda sorumluluk, liderlik, dürüstlük, ahlak, yardımseverlik, adalet gibi bireyi ideal kişi olmaya yönlendiren değerlerle karşılaşa bilineceği söylenmektedir (Topal, 2019).

UNICEF, UNESCO gibi kuruluşların desteklediği Yaşayan Değerler Eğitimi platformu çalışmalarını 3-7 yaş, 8-14 yaş ve genç yetişkinler olarak yaş guruplarına ayırmıştır. Değerler eğitimi ile Vietnam Çalışma Bakanlığı Mart 2008'de Yaşayan Değerler Eğitimi'nin uyuşturucu rehabilitasyonu programının, devlet uyuşturucu iyileştirme kliniklerindeki en başarılı program olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Tayland'da, Karen Kabilesi mülteci kampında verilen değerler eğitimi uygulanmalarından sonra, çocuklar ve gençler arasındaki sık sık yaşanan kavgaların tamamen sona erdiği onun yerini kendiliğinden oyun, yaratıcı oyun, ilgi, mutluluk ve iş birliği aldığı söylenmektedir. Bu kapsamda verilen değerlerin; barış, sevgi ve şefkat saygı, sorumluluk, hoşgörü, dürüstlük, alçakgönüllülük, mutluluk, iş birliği, sadelik, özgürlük ve birlik olduğu ifade edilmektedir (UNESCO, 2010).

18 Temmuz 2017 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan çalışma sonunda öğrencilere benimsetilmek amacıyla "Değerler Eğitimi" çerçevesinde on kök değer belirlenmiştir. Bu değerlerin belirlenmesinde

UNESCO'nun yayınladığı çalışmalar, farklı ülke müfredatları, ulusal ve uluslararası akademik çalışmaların incelenerek hazırlandığı belirtilmektedir.

Bu değerler sırasıyla; "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" olarak belirlenmiştir (MEB, 2017).

On kök değer ve kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar şunlardır:

1-Sorumluluk;

Sorumluluk kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Bireyin kendi payına düşeni yapabilmesi,
- Gerekli olanı kabul etmek ve görevleri elinden gelen en iyi şekilde yerine getirebilmek,
- Kendisine verilen görevi amacına sadık kalarak dürüstlük duygusu ile yerine getirebilmektir.

2-Saygı;

Saygı kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Her bireyin doğuştan gelen bir değeri olduğunu bilmek,
- Kendine saygı duyabilmek,
- Öz saygının bir parçası olarak kendi niteliklerini tanıyabilmek,
- Birinin doğal değerini bilmek ve başkalarının değerini onurlandırabilmek.
- Saygı gösterenler saygı görecektir düşüncesini benimsemek.

3-Dürüstlük;

Dürüstlük kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Doğruyu söylemek, sözlerinde ve davranışlarında çelişki ve tutarsızlığın olmaması,
- Dürüst olduğu için, kendini rahat hissedebilmek,
- Dürüst düşünce, söz ve eylemler ile uyum yaratabilmek,
- Kişinin rolünde, davranışlarında ve ilişkilerinde neyin doğru ve uygun olduğunun farkındalığına sahip olabilmesi,
- Başkalarının zihinlerinde ve yaşamlarında kafa karışıklığı ve güvensizlik yaratan ikiyüzlülük veya yapaylığa yer vermemek.

4-Adalet;

Adalet kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Adil olabilmek,
- Yardımlaşması ve paylaşımcı davranışlar sergileyebilmek.

5-Sevgi;

Sevgi kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Aile birliğine değer verebilmek,
- Fedakârlık yapabilmek,
- Güven duyabilmek,

- Şefkatli olabilmek,
- Sadık olabilmek.

6-Yardımseverlik;

Yardımseverlik kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Cömert olabilmek,
- İşbirlikçi olabilmek,
- Şefkatli, misafirperver, paylaşımcı olabilmek.

7-Sabır;

Sabır kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Kararlı olabilmek,
- Hoşgörülü olabilmek,
- Bekleyebilen bir birey olabilmek.

8-Vatanseverlik;

Vatanseverlik kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Çalışkan, dayanışmacı olabilmek,
- Kurallara ve yasalara uyabilmek,
- Sadık olabilmek,
- Tarihi ve doğal mirasa duyarlı olabilmek,
- Topluma değer vermektir.

9-Dostluk;

Dostluk kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Fedakârlık, güven, anlayış, dayanışma, sadakat ve yardımseverliktir.

10-Öz denetim;

Öz denetim kök değeri ile kazandırılması beklenen tutum ve davranışlar;

- Davranışlarına yön verebilmek ve bunun sorumluluğunu alabilmek,
- Kendine güven duymak,
- Gerekirse özür dileyebilmek.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı "Değer" kavramının toplum içinde yerini ve önemini belirlemektir. Bu amaç ile katılımcılar ile yapılan görüşmede aşağıdaki alt amaçlar da incelenmiştir;

1. Toplum içinde en kıymetli değer(ler) hangisidir?
2. Toplumda en çok yitirilen değer(ler) hangisidir?
3. Toplum içinde yitirilen değerlerin nedenleri nelerdir?
4. Toplum içinde yitirilen değerleri tekrar kazanmak adına ne tür çalışmalar yapılmalıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Toplumda yer alan bireyler ile yapılan bu araştırma, olgu bilim deseniyle yapılan nitel bir araştırmadır. Olgu bilim deseni diğer bir ifade ile "Fenemolojik desen", olgu ve olgular ile yeni bilgiler sağlamak için kişinin tecrübelerinden yararlanan araştırma yöntemidir. Bu çalışma yönteminin birçok uygulama türü bulunmakta ve her bir türü bireysel deneyimlere dayanmaktadır (Jasper, 1994; Miller, 2003). Bu yöntem olgunun oluşmasına sebep olan durumları ortaya çıkarmak ve kişilerin deneyimlerinden yararlanarak olguyu ve olgunun özünü çıkarmayı amaçlamaktadır (Baker, Wuest ve Stern, 1992; Rose, Beeby ve Parker, 1995). Yaptığımız bu araştırmanın verileri, araştırmanın amacıyla bulunan olguyu deneyimlemiş ve hedefteki olguyu açıklayabilecek kitle birey ya da grup iken, veri toplama aracı ise görüşme olarak açıklanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 71). Çalışmamızda katılımcılara "Değer kavramının ne olduğu, en çok kıymet ve önem verdikleri değer ne olduğu, toplumda en çok yitirilen değer hangisi olduğu, değerlerin yitirilmesinde neden olan faktörlerin ne olduğu ve yitirilen değerlerin tekrar kazanılması için nelerin yapılması gerektiği" hakkında görüşleri görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Şanlıurfa ili merkez Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü ilçelerinde yaşayan farklı yaş ve meslek gruplarında bulunan kişiler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini 75 kişi oluşturmuştur. Araştırma grubu oluşturulurken herhangi bir ölçüt belirlenmiştir. Araştırmaya gönüllük esası ile katılım sağlamak isteyen bireyler ile görüşme yapılmıştır. Araştırma grubunda yer alan katılımcıların 38'i kadın, 37'si erkektir. Katılımcıların yaş grubu 25 kişi 18-30 yaş, 25 kişi 30-50 yaş ve 25 kişi 50- 50 üstü yaş şeklinde olmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmadaki veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan beş soruluk "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme formu öncesi alan yazın taraması yapılmış ve sorular bu taramadan sonra hazırlanmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırma teknikleri alanında uzman kişilere gönderilmiştir. Hazırlanan form ile ilgili uzman kişilerden dönütler alınmış, form dönütlere uygun bir şekilde son şeklini almıştır. Görüşme formunda katılımcılara aşağıda yer alan sorular sorulmuştur:

1. Değer nedir?
2. Sizin için en kıymetli ve önemli değer hangisidir?
3. Toplumda yitirilen en önemli değer hangisidir?
4. Bu değerlerin yitirilmesinde en önemli faktör nedir?
5. Yitirilen bu değerleri tekrar kazanmak için neler yapılmalıdır?

Sorular katılımcılara sorulurken alınan cevaplar Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu on kök değer ile sınırlandırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değer şunlardır: "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik."

Yapılan görüşmelerde her bir katılımcı ile görüşme süresi ortalama 20 dakika olmuştur. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerdeki veriler, ses kayıt cihazı ve not etme

yöntemiyle kayda alınmıştır. Elde edilen veriler kayıt sonrasında bilgisayar ortamına aktararak transkript edilmiştir. Bilgisayara aktarılan veriler kontrol edildikten sonra çıktıları alınarak çözümlenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Veri analizi yapılmadan önce elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, yazıya geçirilmiş ve verilerin ham veri metinleri elde edilmiştir. Elde edilen ham veri metinleri, katılımcılara gönderilerek teyitleri alınmıştır. Katılımcı onayı sonrası elde edilen veriler, bütün katılımcıların her bir soruya verdiği cevaplar yan yana getirilerek çözümlenmeye hazır hale getirilmiştir. Metinlerde yer alan veriler birkaç kez okunmuş ve olası kodlar tespit edilmiştir. Araştırmanın analiz sürecinin diğer boyutunda olası kodların ortak noktaları dikkate alınarak aynı çatı altında yer alabilecek kodlar bir araya getirilmiş, tamamını temsil eden bir kavram oluşturulmuş ve bu kavramlar aracılığı ile araştırmanın temaları oluşturulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini saptamak adına aşağıda yer alan önlemler sıralanmıştır:

1. Görüşme öncesi katılımcılara yapılması planlanan araştırmanın amacı açıklanmıştır. Araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğunu, araştırmaya katılım sağlamaları halinde adlarının hiçbir platformda yer verilmeyeceği ve açıklanmayacağı ifade edilmiştir. Katılımcılardan doğru cevaplar elde edilmesi hedeflenmiştir.
2. Görüşme sonrasında katılımcılardan elde edilen veriler, katılımcıların kendi görüşlerini bildiren ifadeler gönderilmiş ve katılımcılardan teyit alınmıştır.
3. Çalışmanın iç geçerliliğini sağlamak adına elde edilen bulgular araştırmacıların bireysel yorumlarından arındırılmış ve elde edilen bulgular katılımcıların ifadeleri ile doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
4. Görüşme sonunda elde edilen veriler araştırmacılar ve nitel araştırma alanında uzman akademisyenler tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Elde edilen bu kodlamalar karşılaştırılmıştır. Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş ayrılığı + Görüş birliği x 100 (Miles ve Huberman, 1994) formülü kullanılarak hesaplanan uyuma oranı %92 şeklinde tespit edilmiştir.
5. Araştırmacılar araştırmanın dış geçerliliğini arttırmak adına araştırma sürecini ve süreç içerisinde yapılan çalışmaları ayrıntılı bir şekilde açıklamışlardır. Bu amaç ile araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci, bulgular, sonuç, tartışma ve öneriler her başlıkta genişçe açıklanmıştır.
6. Araştırmada çalışma katılım sağlayan katılımcıların gerçek kimlik bilgileri saklanmış ve her bir katılımcıya farklı kodlar verilmiştir. Araştırmaya katılan kadınlar için (K); Erkekler için ise (E) şeklinde kod verilmiştir. Örnek olarak ikinci erkek katılımcı (E2), yedinci kadın katılımcı için (K7) gösterilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların "Değer" kavramına verdiği cevaplara ilişkin bulgular

Katılımcılara araştırmanın 1. sorusu olan "Değer Nedir?" sorusu sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 2' de yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Değer Kavramına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f	% (75 katılımcı üzerinden)
Değer	Kıymet	21	%28
	Öz-Saygı	13	%17
	Kural	11	%15
	Duygu	8	%11
	Davranış Biçimi	7	%9
	Ölçü	6	%8
	Olgu	6	%8
	İhtiyaç	3	%4

Tablo 2’de katılımcılar ile yapılan görüşmede “Değer” kavramının ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların %28’i “Kıymet”, %17’si “Öz-Saygı”, %15’i “Kural”, %11’i “Duygu”, %9’u “Davranış Biçimi”, %8’i “Ölçü”, %8’i “Olgu” ve %4’ü ise “İhtiyaç” olduğunu ifade etmişlerdir.

E7 “Kişinin kendine duyduğu öz-saygıdır.” dedi.

E20 “Kendimize ve sevdiğimizimize verdiğimiz kıymettir.” dedi.

K3 “İnsanda olması gereken en başat olgudur.” dedi.

K3 “Yaşamak için gerekli olan kurallar.” dedi.

Katılımcıların en çok kıymet ve önem verdiği cevaplara ilişkin bulgular

Katılımcılara araştırmanın 2. sorusu olan “Hayatta en çok kıymet ve önem verdiğiniz değer hangisidir?” sorusu sorulmuştur. Soruya ilişkin cevaplar aşağıda Tablo 3’te yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların En Çok Kıymet ve Önem Verdiği Değere İlişkin Bulgular

Tema	Kodlar	f	% (75 katılımcı üzerinden)
En çok kıymet ve önem verilen değer	Saygı	19	%25
	Adalet	16	%21
	Sevgi	13	%17
	Dürüstlük	8	%11
	Yardımseverlik	6	%8
	Sabır	5	%7
	Sorumluluk	3	%4
	Vatanseverlik	3	%4
	Dostluk	2	%3
	Öz-denetim	0	%0

Tablo 3’te katılımcıların en çok kıymet ve önem verdiği değerler sırası ile %25’i “Saygı”, %21’i “Adalet”, %17’si “Sevgi”, %11’i “Dürüstlük”, %8’i “Yardımseverlik”, %7’si

“Sabır”, %4’ü “Sorumluluk”, %4’ü “Vatanseverlik”, ve %3’ü “Dostluk” olmuştur. Kök değerlerden “Öz-denetim” ile ilgili herhangi bir cevap olmamıştır.

E4 “Benim için en önemlisi adalettir. Adalet tüm değerlerin başıdır. Toplumda değer olmazsa her şey boş.” dedi.

E16 “Tabi ki saygı. Saygı olmazsa diğerlerinin önemi yok.” dedi.

K5 “Hepsi çok önemli. Ayırt edecek olursam da yardımseverlik derim” dedi.

K17 “Benim açımdan dostluk. Çünkü toplumda güvenebileceğim bir dost kalmamış.” dedi.

Katılımcıların toplumda en çok yitirilen değerine ilişkin verdiği cevaplardan elde edilen bulgular

Katılımcılara araştırmanın 3. sorusu olan “Toplumda en çok yitirilen değer hangisidir?” sorusu sorulmuştur. Soruya ilişkin verilen cevaplar aşağıda Tablo 4’te yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Toplumda En Çok Yitirilen Değere İlişkin Cevaplar

Tema	Kodlar	f	% (75 katılımcı üzerinden)
En çok yitirilen değer	Adalet	22	%29
	Saygı	20	%27
	Sevgi	9	%13
	Dürüstlük	9	%12
	Yardımseverlik	7	%9
	Sabır	3	%4
	Vatanseverlik	2	%3
	Dostluk	1	%1
	Sorumluluk	1	%1
	Öz-denetim	1	%1

Tablo 4’te katılımcıların toplumda en çok yitirilen değere ilişkin cevaplar sırası ile %29’u “Adalet”, %27’si “Saygı”, %13’ü “Sevgi”, %12’si “Dürüstlük”, %9’u “Yardımseverlik”, %4’ü “Sabır”, %3’ü “Vatanseverlik”, %1’i “Sorumluluk”, %1’i “Dostluk” ve % 1’i “Öz-Denetim” olmuştur.

E8 “Buna cevabım adalet olacak. Haberlerde onlarca hukuksuz, adaletsizliklerin olduğunu görüyoruz.” dedi.

E24 “Toplumda kimse kimseye saygı duymuyor. Sraya geçtiğimizde herkes diğerinin önüne geçmeye çalışıyor. Trafiğe çıktığımızda insanlar saygısız, kaba bir şekilde bir an önce kendilerine yol verilmesini istiyor. Bu yüzden saygı derim buna.” dedi.

K5 “Kadın olarak toplumda ihtiyaç duyduğumuzda kimse bize destek uzatmıyor. Otobüse bindiğimizde kimse yer vermiyor. Veya sıkıştığımızda kimse bize yardım etmiyor. Bence toplumda kaybolan değer yardımseverliktir.” dedi.

K15 “Dürüstlük. Çünkü herkes biri birini kandırmak için var gücü ile çaba sarf ediyor. Bir eşya aldığımızda acaba dolandırılıyor muyuz kaygısı yaşıyoruz. Dürüstlük bu toplumda en önemli sorun.” dedi.

Katılımcıların yitirilen değerlerin nedenlerine ilişkin bulgular

Katılımcılara araştırmanın 4. sorusu olan “Yitirilen değerlerin nedenleri sizce nedir?” sorusu olmuştur. Katılımcıların bu soruya cevapları aşağıda Tablo 5’te yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Yitirilen Değerlerin Nedenlerine İlişkin Cevaplar

Tema	Kodlar	f	% (75 katılımcı üzerinden)
Nedenler	Teknolojik Gelişme ve İletişim Araçları	19	%25
	Çağın Yaşam Şartları	16	%21
	Sosyal	14	%19
	Aile	10	%13
	Ekonomik	8	%11
	Duygusal	8	%11

Tablo 5’te “Toplumda yitirilen değerlerin en önemli nedeni nedir?” sorusuna katılımcıların %25’i “Teknolojik Gelişme ve İletişim Araçlarından”, %21’i “Çağın Yaşam Şartları”, %19’u “Sosyal”, %13’ü “Aile”, %11’i “Ekonomik” ve %11’i “Duygusal” nedenlerden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir.

E9 “Şöyle ifade edeyim. Ekonomik durum kötü olunca insanlar bu sefer birbirini kandırmaya başladı. Artık dürüstlük kalmadı.” dedi.

E17 “Bu telefonlar çıktı herkes herkesin ne yaptığını görüyor. Avrupa’daki kültürü bilinçli olarak buraya aşılamaya çalışıyorlar.” dedi.

K12 “Yaşadığımız dönemin yaşam şartlarından kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü eskiden böyle bir ortam yoktu.” dedi.

K18 “Aileler eski aile değil. Eskiden baba çocuk yanlış yapınca hemen tepki gösterirdi. Fakat şimdiki babalar yanlış yapınca çocuk ona bakıp o da yanlış yapıyor.” dedi.

Katılımcıların yitirilen değerlerin tekrar nasıl kazanılabileceğine ilişkin bulgular

Katılımcılara araştırmanın 5. sorusu olan “Yitirilen değerlerin tekrar nasıl kazanabiliriz?” sorusu olmuştur. Katılımcıların bu soruya cevapları aşağıda Tablo 6’da yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Yitirilen Değerlerin Tekrar Nasıl Kazanılabileceğine İlişkin Cevaplar

Tema	Kodlar	f	% (75 katılımcı üzerinden)
Çözüm Önerileri	Eğitim ve Öğretim	18	%24
	Bilinçli Çocuk Yetiştirme	17	%23
	Model Olma	13	%16
	Toplumsal Kurallara Bağlılık	7	%9
	Ekonomik Kalkınmanın	5	%7

Sağlanması		
Hukuki Düzenleme	5	%7
İletişim Araçlarının Bilinçli Kullanımı	5	%7
Toplumsal Farkındalık	5	%7

Tablo 6’da “Yitirilen değerleri tekrar nasıl kazanabiliriz?” sorusuna katılımcıların %24’ü “Eğitim ve Öğretim” %23’ü “Bilinçli Çocuk Yetiştirme”, %16’sı “Model Olma”, %9’u “Toplumsal Kurallara Bağlılık”, %7’si “Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması”, %7’si “Hukuki Düzenleme”, %7’si “İletişim Araçlarının Bilinçli Kullanımı” ve %7’si “Toplumsal Farkındalık” ile çözülebileceğini ifade etmiştir.

E10 “Ben bu işin okullarda eğitim ile çözüleceğine inanıyorum. Bunun için okullar biçilmiş kaftan olarak görüyorum.” dedi.

E21 “Aile çok dikkat etmeli. Çünkü küçükler büyüklerin davranışlarına bakıyor. O yüzden ben bu işin küçük yaşta aileler tarafından verilmesi ve çocuklara model olması gerektiğine inanıyorum.” dedi.

K7 “Ağır yaptırımlar gelmeli. Dürüst olamayana, insanı dolandıran, rüşvet alıp verene ceza verilmeli. Toplumda yaptım yanıma kar kaldı olmamalı.” dedi.

K25 “Herkes örfüne, âdetine uysa bu problem çözülür diye düşünüyorum. Çünkü eskiden böyle bir sıkıntı yoktu.” dedi.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın sonuçları incelendiğinde toplum içinde değer kavramının karşılığının karşımıza “kıymet, öz-saygı, kural, duygu” olarak çıkmıştır. Verilen bu cevaplar incelendiğinde değer kavramının eş anlamı olan “kıymet” kavramı çoğunluklu cevap olarak verilmiştir. Değer kavramı toplum arasında ve disiplinler arasında pek çok kez kullanılmasına rağmen kavramsal anlamda yeterince net olarak bir karşılığı bulunamamaktadır. Bu durum kavramın kullanıldığı yer, olay, durum ve disipline göre değişmektedir. Değer kavramının kıymeti, toplum içinde yer alan bireylere aktarımının hangi metotlar ve yöntemler ile ilgili tartışması henüz devam etmektedir. Gerçek olan şu ki değer kavramı toplumu disiplinize etme ve toplama yön verme noktasında önemli bir unsur olduğudur.

Araştırmada elde edilen sonuçlardan biri ise toplumun en çok kıymet verdiği değerler olmuştur. Elde edilen bulgular incelendiğinde toplumun on kök değer arasında “Saygı, Adalet, Dürüstlük” değerlerine daha çok önem verildiği görülmektedir. Toplumun değerlere vermiş olduğu kıymet sıralamasında, toplumun o dönem içinde yaşamış olduğu problemler, olaylar vb. faktörlerin varlığı düşünülebilir. Toplum arasında çoğunlukla “insanların artık birbirine saygısı kalmamış veya çok adaletsizlik var bu kişi bunun torpili ile işe yerleşmiş” haberleri gibi süreçler bu sonucun çıkmasına örnek olarak sunulabilir. Zamanın değişimi ile birlikte ilerleyen zaman diliminde toplum bu sıralamayı değiştirebilir. Ayrıca her toplumun kendi içindeki yargılarının farklı olduğu dikkate alındığında bu önem sıralaması farklı toplumlarda değişebilir. Bu sonucun çıkmasında toplumsal ve bireysel isteklerin önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Araştırmada en çok yitirilen değerlerin “Adalet, Sevgi, Dürüstlük” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum araştırmanın bir önceki sonucuyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. İnsanların en çok değer verdikleri şeyin yitirilmesinden yoğun kaygı ve

koru duydukları durumlar olduğu düşünülebilir. Her değer kendi içinde ve toplumda önemli kıymete sahiptir. Değerlerin her biri bir toplumsal yapıyı oluşturan zincirin birer halkası niteliğindedir. Birinin yozlaşması, kaybolması veya yitilmesi diğer değerleri de doğrudan etkilemektedir. Adaletin olmadığı toplumda saygıdan bahsedememek olmamız bu düşünceye örnek sunulabilir. Budak, (2000) bazı değerlerin değerler arasında başat değer niteliğini taşıdığını ifade etmiştir. Bahsedilen değerler genişçe düşünüldüğünde başat değerler arasında yer aldığı görülmektedir. Adaletin, dürüstlüğü, sevginin ve saygının olmadığı bir toplumda kaos, anarşi ve yaşanılmaz bir yaşamın olacağı aşikardır. Bu düşünce değerlerin toplumu düzenleyen kurallar olduğu da görülmektedir.

Değerlerin kendi toplumunda yitirilmesine, kaybolmasına veya yozlaşmasına sebep olan birçok parametre bulunmaktadır. Bu araştırmada katılımcılar değerlerin yitirilmesinde en çok “Teknolojik Gelişmeler ve İletişim Araçları, Çağın Yaşam Şartları, Çevre” faktörlerinin etkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Teknolojik gelişmeler ve iletişim araçları insan hayatında birçok değişime doğrudan veya dolaylı olarak yol açmıştır. Önceki zamanlarda diğer toplumlarda yer alan değişiklikler, gelişmeler uzun yıllar sonra toplumumuzda yer alırken teknolojik gelişmeler ve araçlar sayesinde çok kısa sürede önümüzde yer almaktadır. Bu durum toplum içinde istenmeyen durumların oluşmasına neden olabilir. Her toplumun değer yargılarının farklı olması sebebi diğer toplumlardan alınan gelişmelerin kendi toplumlarına entegre edilme durumu hoş karşılanmayabilir. Giyim tarzı, yaşam tarzı gibi örnekler her toplumda farklılık arz ettiği için kendi kültürel değerler buna direnç gösterebilir. Bu direncin şiddetinin düşük olduğu durumlarda gelen yeniliklere ve değişimlere karşı koyamayan toplumlar değerlerinin kaybolmasına, yozlaşmasına engel olamamaktadır (Altıntaş, 2006). Bu duruma engel olmanın zor olduğu düşünülmektedir. Bu zorluğu şöyle açıklayabiliriz; daha önceden iletişim ve ulaşım kanalları oldukça sınırlı olduğu düşünüldüğünde, şu an bir ülkeden diğer ülkeye geçme durumu oldukça kolay bir süreçtir. Diğer ülkeye kısa sürede geçen birey orada yer alan değişimleri, gelişimleri kolay bir şekilde görüp model alabilmektedir. Aile ortamında TV kanallarını açtığımız anda veya internete erişim sağladığımız tüm gelişmeleri anlık kolayca gözleyebiliriz. Düşünüldüğünde eski dönemlerde toplum içinde yaşayan bireyler bir ev, araba gibi menkul veya gayrimenkul aldığında kolaylıkla çevresinden yardım alarak kolayca finansmanı sağlayabilirken, bankacılık sektöründeki gelişmeler ile birlikte toplum içinde yer alan bireyler araba, ev gibi edinimleri sağlam istedikleri zaman kendilerini banka kuyruklarında görebilmektedir. Bu durum yardımlaşma değerine ket vurduğuna ilişkin açık bir örnek gösterilebilir.

Kaybedilen değerlerin kazanılmasında birden fazla yöntem bulunmaktadır. Toplumun devamını sağlamak adına kültürel değerleri korumak oldukça hayati bir durumdur. Bir önceki araştırma sonuçlarında görüldüğü üzere değerlerin yitirilmesine neden olan birçok etken bulunmaktadır. Bu durumun önüne geçmek adına sorulan soruya alınan cevaplar incelendiğinde yöntem olarak “Eğitim ve Öğretim, Bilinçli Çocuk Yetiştirme, Model Olma” değerlendirilmiştir. MEB tarafından hali hazırda okullarda değerler eğitimi adı altında eğitim ve öğretim verilmektedir. Önceki dönemler incelendiğinde bu isim ile herhangi bir ders öğretim programlarında yer almaz iken yukarıda açıklanan etkenlerden ötürü değerlerimizin kaybedilmemesi adına önlem alınmıştır. Bu bağlamda belirlenen on kök değer her dersin planında yer almış, der planlarında belirlenen yöntem ve teknikler ile değerler öğrencilere aktarılmaktadır. Toplum için bu kadar önemli olan bu kavramın toplumun tüm bileşenleri tarafından bireylere aktarılması gerektiği düşüncesi olsa da Yaşaroğlu (2013) tarafından yapılan araştırma sonucunda özellikle okullarda okutulan derslerin öğretim programlarında yeterince yer almadığıdır. Ayrıca Aslan ve Gökçen (2023) tarafından yapılan araştırmada Türkçe Öğretim programlarında değer eğitiminin öğrencilere aktarılmasının yetersiz

olduğu ve aktarma yöntemlerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar ile toplum içinde çok önemli ve işlevsel bir kurum olan okulların değer eğitimi daha fazla önem vermesi gerektiği düşünülmektedir.

Her ne kadar değer eğitiminde okulların önemli bir görevi açıklanmış olsa da değer eğitiminde önemli bir görevde aileye düşmektedir. Bireyin sosyal bir varlık olduğu düşünüldüğünde ve ilk sosyal çevrinin de aile olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda aile büyüklerinin değer eğitimi kapsamında eylem ve söylemleri ile çocuklarına istedik rol model olması gerektiği düşünülmektedir.

Öneriler

1. Değerlerin kazandırılmasında daha işlevsel eğitim ve öğretim programları hazırlanmalıdır.
2. Değerlerin aktarılmasında öğretim programlarında farklı yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.
3. Değer aktarımında ailelerin davranış ve söylemleri ile çocuklarına rol model olmalıdır.
4. Toplum oluşturucu tüm bileşenler (kurum, kuruluş, okul vb.) değerlerin yitirilmesine karşı önlem almalıdır.
5. Değerlerin korunması, eğitimi ve yitirilmesine karşı her vatandaş üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmelidir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler EĞİTİMİ DERGİSİ*, 6(16), 9-27.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Altıntaş, F. Ç. (2006). Bireysel değerlerin örgütsel adalet ve sonuçları ilişkisinde yönlendirici etkisi: akademik personel üzerinde bir analiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(2), 72-84.
- Aslan, M. ve Gökçen, E. (2024). İlkokul Türkçe dersi öğretim programlarında değerler eğitiminin yeri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 1094-1114.
- Baker, C., Wuest, J. ve Stern, P.N. (1992). Method slurring: the grounded theory/phenomenology example. *Journal of Advanced Nursing*, 17, 1355-1360.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Journal of International Social Research*, 8(38), 720-732.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 259-295.

- Kulaksızoğlu, A., & Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(12), 199-208.
- MEB (2017). https://kandira.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/04202207_18160003_basin_aciklamasi-program.pdf [Erişim tarihi: 22.04.2024].
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Rose, P., Beeby, J. ve Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21, 1123-1129.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Türk Dil Kurumu (2022). <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi: 22.04.2024].
- UNESCO. *Living values education overview: 2010*, <https://www.livingvalues.net/> [Erişim tarihi: 22.04.2024].
- Yaşaroğlu, C. (2013). Türkiye'deki hayat bilgisi ile Singapur'daki Vatandaşlık ve ahlak eğitimi derslerinin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması". *Turkish Studies*, 8(8), 1453-1461.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.